

Podnebna solidarnost

Vodilna načela za resnično pravičen Socialni sklad za podnebje

POLICY BRIEF - SEPTEMBER 2024

Učinkovitost držav članic pri odpravljanju energetske in prevozne revščine bo odvisna od tega, ali bodo pri pripravi svojih nacionalnih podnebnih programov upoštevale naslednja tri ključna načela:

- **zagotavljanje ustreznega sodelovanja in pravočasnega vključevanja javnosti;**
- **osredotočanje na vključujoče ciljno usmerjene ukrepe, katerih cilj so strukturne rešitve, ter izogibanje odvisnosti od fosilnih goriv in kratkovidnim ukrepom;**
- **pridobivanje dodatnih finančnih sredstev poleg 25-odstotnega prispevka.**

Uvod

Socialni sklad za podnebje (v nadaljevanju SSP), ki je bil vzpostavljen z Uredbo (EU) 2023/955, je eden od finančnih mehanizmov EU za izravnavo negativnih socialnoekonomskih učinkov razširitve sistema trgovanja z emisijami (ETS 2) na prometni sektor ter sektor ogrevanja in hlajenja. Cena za CO₂ emisije v okviru sistema ETS 2 bo predstavljala izziv za gospodinjstva z nizkimi dohodki [1] in mala podjetja, ki morda ne bodo mogla prenesti povišanja cen ali si privoščiti naložb v obnovljive vire in e-mobilnost, kot so toplotne črpalke ali električna vozila.

Energetska in prevozna revščina najbolj ogroža zlasti tiste, ki živijo v energetske neučinkovitih bivališčih, na območjih z omejenim dostopom do javnega prevoza, ter tiste, ki so zaradi razreda, etnične pripadnosti, rase, spola, [2] invalidnosti, starosti, življenja v širših gospodinjstvih ali državlanskega statusa bolj socialno in ekonomsko marginalizirani [3], toliko bolj, kadar gre za kombinacijo več naštetih dejavnikov. Še večje bodo potrebe po naložbah v državah srednje in vzhodne Evrope z nižjimi dohodki, ki jih bodo stroškovni učinki sistema ETS 2 kljub nižjim emisijam v primerjavi z državami z visokimi dohodki najbolj prizadeli in bodo zato prejele večji delež sredstev iz Socialnega sklada za podnebje [4].

[1] https://www.euki.de/wp-content/uploads/2023/02/ETS2_Policy_Brief_EPG-1-1.pdf

[2] Npr. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-43513-4_8

[3] https://energy-poverty.ec.europa.eu/document/download/687479a2-de64-4e04-8449-77b9729cb8b3_en?filename=EPAH_Energy%20Poverty%20National%20Indicators%20Report_0.pdf

[4] https://adelphi.de/system/files/document/policy-report_putting-the-ets-2-and-social-climate-fund-to-work_final_02.pdf

Čeprav SSP zaradi omejenega obsega (65 milijard evrov + 25-odstotno sofinanciranje držav članic) ter področja uporabe še ne zagotavlja celovitega okvira, ki ga EU potrebuje za odpravljanje posledic prehoda na prizadete ranljive posameznike, je treba uvedbo Sklada izkoristiti kot priložnost za čim večje uravnoteženje socialnih stroškov podnebnih ukrepov. Države članice morajo večji del naložb Socialnega sklada za podnebje (povečanih z dodatnimi prihodki iz sistemov ETS 1 in ETS 2) porabiti v začetni fazi ter zagotoviti ciljno usmerjene strukturne rešitve, s katerimi bodo pretrgale verige odvisnosti od fosilnih goriv in revščine.

Države članice morajo do 30. junija 2025 Evropski komisiji predložiti nacionalne socialne načrte za podnebje (NSNP), ki bodo vsebovali vse obstoječe in načrtovane ukrepe v okviru Socialnega sklada za podnebje [5]. Načrti morajo biti v celoti vzpostavljeni do leta 2026, preden leta 2027 začne veljati sistem ETS 2 [6], v njih pa mora biti opisana socialno pravična strategija razogljčenja.

25 odstotkov prihodkov od prodaje pravic do emisij na dražbi v okviru sistema ETS 2 bo namenjenih novemu Socialnemu skladu za podnebje, in sicer do fiksnega zneska v višini 65 milijard evrov za obdobje 2026–2032. Sredstva bodo državam članicam dodeljena na podlagi progresivne formule. Približno dve tretjini prihodkov iz sistema ETS 2 bo ostalo neposredno na voljo državam članicam za naložbe v širše podnebne in energetske pobude. Ker SSP ne zadostuje za enakomerno porazdelitev bremena sistema ETS 2, ki bolj bremeni skupine z najnižjimi dohodki, je ključnega pomena podpreti vsa gospodinjstva tudi z dodatnimi naložbami iz ostalih prihodkov v okviru ETS sistema.

S strukturnim in pravičnim razogljčenjem v skladu s ciljem omejitve globalnega segrevanja na 1,5 °C bi lahko ustvarili do 1.000 milijard evrov dodatnih koristi za gospodarstvo EU [7], predvsem zaradi manjšega uvoza fosilnih goriv in nižjih računov za električno energijo. S takšno pospešeno preobrazbo bi izboljšali toplotno udobje v gospodinjstvih, zagotovili čisto energijo in cenovno dostopen javni prevoz, izboljšali kakovost zraka ter ekonomsko razbremenili milijone gospodinjstev ter malih in srednjih podjetij v EU, obenem pa zmanjšali strateško odvisnost EU in povečali konkurenčnost.

Z ambicioznim izvajanjem SSP je treba zagotoviti pravično porazdelitev koristi in bremen. Učinkovitost držav članic pri zmanjševanju energetske in prevozne revščine bo odvisna od naslednjih treh ključnih načel pri pripravi nacionalnih strateških programov.

[5] [Evropska komisija bo načrte ocenila pred izplačilom sredstev, zato je dobra kakovost načrtov ključnega pomena za pravočasno odobritev financiranja.](#)

[6] [Dogovorjeno je, da bo sistem ETS 2 začel veljati leta 2027, pri čemer pa se lahko v primeru izjemno visokih cen energije njegova uveljavitev prestavi na leto 2028.](#)

[7] https://caneurope.org/content/uploads/2024/01/CAN-Europe-co-benefits-of-climate-action_REPORT.pdf

Zagotavljanje ustreznega sodelovanja in pravočasnega vključevanja javnosti

Postopek priprave nacionalnih socialnih načrtov za podnebje mora potekati s širokim, transparentnim in vključujočim sodelovanjem javnosti

Z zgodnjimi, predhodnimi javnimi posvetovanji ter učinkovitimi kampanjami za ozaveščanje na nacionalni ravni lahko poskrbimo za obveščenost širše javnosti o verjetnem zvišanju cen kot posledici sistema ETS 2, pa tudi o morebitnih blažilnih učinkih SSP in ostalih prihodkov iz sistema ETS. Španija je septembra 2022 uspešno izvedla široko razpravo za ozaveščanje o prihajajoči reviziji svojega nacionalnega energetskega in podnebnega načrta (NEPN)[8]. **Ni lahko razložiti članom skupnosti, zakaj se bodo njihovi računi za ogrevanje in prevoz povečali. Za to bo potreben stalen javen dialog, podprt z znanstvenimi podatki in jasnimi komunikacijskimi strategijami.** Za čim večji doseg je treba uporabiti kombinacijo različnih metod posvetovanja (npr. spletne ankete in delavnice v živo).

Demokratsko legitimnost lahko zagotovijo tudi državljske skupščine, saj politike, ki jih sooblikujejo sami državljani, pogosto vodijo k ambicioznejšim rezultatom [9]. Ti postopki posvetovanja morajo biti prilagojeni različnim vrstam ciljnih javnosti (npr. državljanom, strokovnjakom itd.). Odgovorni organi bi morali proučiti tudi uvedbo morebitnih ukrepov za lažjo dostopnost, kot so na primer organizacija dogodkov s tolmačenjem v znakovni jezik ter v prostorih, dostopnih invalidom. V Priročniku za energetske pravice (Energy Justice Workbook) [10] so izpostavljeni tudi dodatni ukrepi, kot so zagotavljanje varstva otrok med srečanji ter finančna podpora zagovornikom na terenu za kritje stroškov sodelovanja v postopku (npr. plačila za pomoč pri posredovanju v upravnem postopku). **Povratne informacije deležnikov, pridobljene na teh posvetovanjih, je treba vključiti v nacionalne socialne načrte za podnebje, v primerih, ko to ni mogoče, pa je treba to ustrezno utemeljiti.**

Oblikovanje sektorskih delovnih skupin in scenarijev politik s poudarkom na načinih razogljičenja z najbolj uravnoteženimi socialno-ekonomsko-okoljskimi koristmi

S sektorsko usmerjenim pristopom na podlagi prehodnih širših posvetovalnih pristopov, ki se osredotoča na scenarije politik za različne sektorje (npr. promet, ogrevanje z obnovljivimi viri energije, energetska učinkovitost), bi lahko pridobili pomembne podatke in modele, s katerimi bi lahko ugotovili, katere vrste reform in naložb bi lahko imele največji družbeni in okoljski učinek.

[8] https://commission.europa.eu/document/download/9ea170ec-fdce-49cb-9424-4ee95db33a4a_en?filename=EN_SPAIN%20DRAFT%20UPDATED%20NECP.pdf

[9] <https://naradaoenergii.pl/wp-content/uploads/2023/01/podsumowanieen.pdf>

[10] <https://iejusa.org/wp-content/uploads/2019/12/The-Energy-Justice-Workbook-2019-web.pdf>

To bi bila logična nadgradnja širokega in odprtega posvetovanja z javnostjo, v okviru katere bi lahko predhodne politične usmeritve na podlagi povratnih informacij strokovnjakov pretvorili v konkretne, s podatki podprte predloge in scenarije. Pozitiven zgled na tem področju je Litva, ki je že v začetni fazi postopka priprave NEPN ustanovila takšne delovne skupine, ki zagotavljajo podatke in analize za različne strategije politik (v skladu s 5. in 7. členom Aarhuške konvencije). Vsi sestanki, vključno z ustreznim gradivom in seznamami udeležencev, so bili objavljeni na ustreznih spletnih platformah [11], s čimer so lahko vsi deležniki dostopali do informacij pravočasno in na pregleden način.

Upoštevanje mnenja tistih, ki jih bo sistem ETS 2 najbolj prizadel

Ključnega pomena za opredelitev najbolj ranljivih skupin, ki bi morale biti deležne največje podpore v okviru SSP, bo **mobilizacija širokega spektra socialnih partnerjev, ki bodo združili strokovno znanje in izkušnje** (nevladne organizacije, sindikat, energetske skupnosti [12], akademska sfera, svetovalne skupine na področju energetske revščine [13], predstavniki marginaliziranih skupnosti in ljudi s praktičnimi izkušnjami energetske ranljivosti, mala in srednje velika podjetja ipd.) Strukturna ranljivost [14] je večplastna, zato bo potreben odkrit dialog, da bodo ukrepi v okviru **nacionalnega socialnega načrta za podnebje (NSNP)** resnično upoštevali vse (npr. tudi ljudi, ki živijo v nezakonitih naseljih).

Okrepiti je treba institucionalno zmogljivost lokalnih organov, gospodarskih in socialnih partnerjev ter nevladnih organizacij, da bodo lahko ti učinkovito sodelovali pri pripravi, izvajanju, spremljanju in naknadnem vrednotenju nacionalnih socialnih načrtov za podnebje. Organi upravljanja morajo zagotoviti ustrezno število zaposlenih za izvajanje zgoraj navedenih ukrepov, vključno z nadaljnjimi postopki s sodelujočimi deležniki.

Uporaba obstoječih forumov za javna posvetovanja na nacionalni ravni (npr. podnebnih in energetskega dialogov na več ravneh) za zagotavljanje skladnosti politik

V skladu z 2. odstavkom 4. člena uredbe o SSP morajo države članice zagotoviti skladnost svojih nacionalnih socialnih načrtov za podnebje z nacionalnimi energetskega in podnebnimi načrti (NEPN). Logično nadaljevanje bi bilo, da bi države članice za posvetovanje o svojih nacionalnih socialnih načrtih za podnebje in njihovo soustvarjanje izkoristile obstoječe podnebne in energetske dialoge na več ravneh, ki so jih v nekaterih državah že uporabili v postopku priprave in revizije nacionalnih energetskega in podnebnih načrtov.

[12] Evropska komisija v svoji posebni opombi o učinkovitih posvetovanjih za Socialni sklad za podnebje poudarja tudi vlogo energetske skupnosti kot učinkovitih posrednikov za identifikacijo ljudi, ki se soočajo z energetskega in prometno revščino. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5dbb39a1-350e-11ef-b441-01aa75ed71a1/language-en>

[13] <https://www.eapn.eu/who-we-are/our-members/> in <https://esf-cat.org/wp-content/uploads/2023/11/Collective-advisory-assemblies-Empowermed-ESF.pdf>

[14] Strukturna ranljivost je tukaj opredeljena kot »izpostavljenost posameznika ali skupine prebivalstva tveganju za škodljive zdravstvene posledice zaradi njihove prepletenosti s socialno-ekonomskimi, političnimi in kulturnimi/normativnimi hierarhijami«. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5233668>

Pri teh dialogih se srečujejo različni deležniki, ki razpravljajo ter soustvarjajo podnebne in energetske politike. Primer takšnega kredibilnega dialoga je švedska pobuda »Viable Cities« [15] v okviru katere občine, podjetja, akademska skupnost, civilna družba in vladne agencije ciljno usmerjeno (z vsakoletnim obnavljanjem svojih zavez) sodelujejo pri uresničevanju cilja podnebno nevtralnih mest do leta 2030. Število vključenih mest v okviru pobude je od leta 2019 naraslo z 9 pilotnih projektov na 23 mest oziroma 40 odstotkov švedskega prebivalstva, pobuda pa je omogočila dragoceno usklajevanje in izmenjavo informacij, pri čemer deležniki poleg portfeljskih naložb, na primer v infrastrukturo, sofinancirajo tudi več kot 8 milijonov evrov za krepitev zmogljivosti in operativne stroške. Drugi takšni primeri že obstoječih posvetovalnih struktur so na primer platforma NEPN, ki jo uporabljajo evropske občine, posvetovalni forumi, ki se uporabljajo za območne načrte za pravičen prehod, ter druge podobne strukture, predvidene v nacionalnih podnebnih zakonih.

Izogibanje pastem preteklih postopkov javnega posvetovanja

Države članice se morajo izogibati ponavljanju napak iz preteklih posvetovanj, kot npr. tistih pri nacionalnih energetskih in podnebnih načrtih ali pri nacionalnih načrtih v okviru mehanizma za okrevanje. Postopki posvetovanja, predvideni v postopku posodobitve NEPN, so se v številnih državah EU izkazali za neustrezne [16]. Evropska komisija je na podlagi osnutkov posodobljenih NEPN pripravila priporočila za posamezne države za izboljšanje teh posvetovanj [17]. Izpostavila je tudi splošno potrebo po večji odgovornosti v posvetovalnih postopkih držav članic [18]. Podobno so bili tudi nacionalni načrti v okviru mehanizma za okrevanje gospodarstva pripravljeni v naglici med pandemijo koronavirusa, njihova priprava pa je bila pogosto zaupana velikim svetovalnim podjetjem. To premalo učinkovito sodelovanje deležnikov pred in med izvajanjem načrtov za oživitev gospodarstva je Evropska komisija izpostavila tudi kot strukturno oviro [19], in je tudi v resnici privedlo do pojava t. i. vrtljivih vrat, saj so bili v številnih državah članicah glavni upravičenci do sredstev iz skladov za oživitev gospodarstva večja podjetja.

Države članice bi morale poskrbeti, da se iz teh preteklih postopkov kaj naučijo, zato da bo sodelovanje javnosti pri NSNP ustrezno namenu ter v skladu z zahtevami Aarhuške konvencije: pravočasno in vsebinsko sodelovanje, objavljanje v več različnih medijih (tako spletnih kot fizičnih) ter temeljita analiza, v kakšni meri so bile upoštevane pripombe. Države članice ne bi smele ponavljati istih napak. **Socialni sklad za podnebje je edinstvena priložnost za reforme in naložbe, ki jih bodo soustvarjali državljani in ki bodo tudi namenjene njim, kar bo prispevalo k pravičnemu procesu razogljčenja.**

[15] <https://viablecities.se/en/om/>

[16] Za osnutek revizije nacionalnih energetskih in podnebnih načrtov gl. https://caneurope.org/public-participation-in-national-energy-and-climate-plans-evidence-of-weak-uneven-compliance-in-member-states-ter-https://caneurope.org/content/uploads/2023/10/NECPs_Assessment-Report_October2023.pdf

[17] Priporočila Evropske komisije za posamezne države v zvezi z njihovimi NECP so na voljo na https://commission.europa.eu/energy-climate-change-environment/implementation-eu-countries/energy-and-climate-governance-and-reporting/national-energy-and-climate-plans_en.

[18] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2023%3A796%3AFIN>

[19] https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/economic-and-financial-affairs/evaluation-reports-economic-and-financial-affairs-policies-and-spending-activities/mid-term-evaluation-recovery-and-resilience-facility-rf_en

Osredotočanje na strukturne rešitve, ter izogibanje odvisnosti od fosilnih goriv in kratkovidnim ukrepom

Dopolnjevanje začasnih olajševalnih ukrepov s ciljno usmerjenimi strukturnimi ukrepi, ki bodo naslavljali temeljne vzroke za energetske in prevozne revščine.

Ker so strukturni ukrepi časovno zahtevni za uvajanje socialnih tarif, so še pred tovrstnimi ukrepi, ki bodo gospodinjstva z nizkimi dohodki razbremenili višjih cen ogljika, potrebni ukrepi za dohodkovno podporo in zaščito ranljivih potrošnikov, da slednjih ne bi prizadele višje cene energije. Države članice bi morale zagotoviti, da se neposredna plačila gibljejo v skladu s cenami ogljika ter da jih dopolnjujejo strukturni ukrepi za zagotavljanje dolgoročne vzdržnosti računov za energijo za gospodinjstva z nizkimi dohodki. Da bi izkoristile vse potencialne koristi pravičnega procesa razogljichenja, bi se morale države članice najprej osredotočiti na ukrepe, ki omogočajo trajne spremembe ter namesto zgolj začasnih olajšav nasloviti strukturne vzroke energetske in prevozne revščine [20]. Reševanje teh vprašanj pomeni ambiciozna prizadevanja za povezovanje socialnih in podnebnih politik ter dajanje prednosti dolgoročnim naložbam pred začasnimi rešitvami.

Strukturni ukrepi, povezani z energijo in prometom, so tisti ukrepi, ki izboljšujejo dostopnost, cenovno sprejemljivost in pravičnost, hkrati pa dolgoročno zmanjšujejo odvisnost od fosilne energije. Poleg zagotavljanja osnovnega dostopa do energije bi morali z njimi na primer izboljšati energetske učinkovitosti stavb, izboljšati dostop do storitev in tehnologij na področju obnovljivih virov energije, ustvariti ugodne pogoje za energetske zadostnost, uvesti javni prevoz brez emisij za vse, spodbujati aktivno mobilnost ter omogočiti razogljichenje ogrevalnih in hladilnih sistemov. Prav tako strukturni ukrepi niso omejeni le na naložbe. Tako morajo države članice na primer zagotoviti, da izboljšave energetske učinkovitosti ali prenove stanovanj ne povzročijo pretiranega zvišanja cen stanovanj, najemnin in stanovanjskih stroškov, kar bi vodilo v težave s cenovno nedostopnostjo, preseljevanje prebivalcev ali izselitve. To, da bodo ranljiva gospodinjstva deležna koristi razogljichenja in da bodo še vedno lahko plačevala svoje račune, je mogoče zagotoviti z regulativnimi ukrepi, kot so spremembe zakonodaje o najemninah in minimalni standardi energetske učinkovitosti v najetih nepremičninah, z upravnimi predpisi (npr. z revizijami strukture upravljanja stanovanjskih stavb v skupni lasti) ter z različnimi programi finančnih in davčnih spodbud, namenjenimi ranljivim skupinam.

[20] Uvodna izjava št. 13 Uredbe o vzpostavitvi Socialnega sklada za podnebje (EU) 2023/955

Prednostno osredotočanje na naložbe, ki omogočajo večjo dostopnost in cenovno sprejemljivost energetske učinkovitosti, obnovljivih virov energije in elektrifikacije

Na ravni gospodinjstev so številni evropski državljani pri ogrevanju svojih domov močno odvisni od fosilnih goriv, zlasti od plina. Zaradi te odvisnosti so potrošniki izpostavljeni višjim in nestabilnim stroškom energije, kar še povečuje finančne obremenitve, zlasti v ranljivih gospodinjstvih [21]. Ranljivi potrošniki pogosto nimajo dostopa do cenovno dostopnih in učinkovitih elektrificiranih sistemov in si ne morejo privoščiti začetnih stroškov za prenovo stanovanj. Zaradi trenutnega subvencioniranja fosilnih goriv je obratovanje elektrificiranih rešitev pogosto dražje v primerjavi z drugimi viri energije. Za večjo dostopnost in cenovno ugodnost elektrifikacije so potrebni strukturni ukrepi ter ukrepi za povečanje učinkovitosti v stanovanjih, ki so neučinkovita in imajo stare električne sisteme ali nimajo centralnega ogrevanja [22]. Ko so stanovanja pripravljena na uporabo obnovljivih virov energije, imajo slednji velike koristi za potrošnike, saj so cenejši in zagotavljajo znatne ekonomske prihranke [23].

Zato morajo države članice dati prednost naložbam za večjo dostopnost in cenovno sprejemljivost ukrepov energetske učinkovitosti, obnovljivih virov energije ter elektrifikacije [24], pri čemer se morajo izogibati kratkovidnim ukrepom, s katerimi bi podpirale nadaljnjo uporabo fosilnih goriv, kot so hibridni ogrevalni sistemi na neobnovljive vire energije ali draga in neučinkovita oprema, kot so kotli na vodik, spremljati pa jih morajo tržni ukrepi za zmanjšanje stroškov električne energije v primerjavi s fosilnimi gorivi [25].

Iz SSP je treba v celoti izključiti naložbe v fosilna goriva za končno rabo

Države članice morajo pri pripravi svojih nacionalnih socialnih načrtov za podnebje zagotoviti, da so vsi ukrepi in dejavnosti v skladu z načelom, »da se ne škoduje bistveno« (angl. *Do No Significant Harm* – DNSH), kot to določajo drugi skladi EU, kot so mehanizem za okrevanje in odpornost in kohezijski skladi. Zahtevo po tovrstni skladnosti opredeljuje 17. člen Uredbe o taksonomiji (Uredba (EU) 2020/852), ki določa, da gospodarske dejavnosti ne smejo bistveno škodovati okoljskim ciljem iz 9. člena. Vendar pa so naložbe v fosilne pline v Uredbi o taksonomiji sporno uvrščene med trajnostne in prehodne tehnologije, kar je v nasprotju z znanstvenim konsenzom ter s podnebnimi cilji in energetske varnostjo [26].

[21] <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2022/07/28/Surging-Energy-Prices-in-Europe-in-the-Aftermath-of-the-War-How-to-Support-the-Vulnerable-521457>

[22] https://www.researchgate.net/figure/Household-energy-price-ratio-electricity-vs-gas-in-EU-Member-States-in-2023-January_fig3_371761181

[23] <https://www.iea.org/reports/renewable-energy-market-update-june-2023/how-much-money-are-european-consumers-saving-thanks-to-renewables>

[24] <https://www.csrf.ac.uk/blog/hydrogen-for-heating/>

[25] <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/energy-taxation-directive-europes-key-climate-law-stuck-in-a-quagmire/>

[26] <https://eeb.org/wp-content/uploads/2022/01/EEB-Paper-Taxonomy-delegated-acts-nuclear-and-gas.pdf>

To neskladje je privedlo do primerov, ko so bila sredstva iz poglavij načrta REPowerEU v mehanizmu za okrevanje in odpornost uporabljena za širitev infrastrukture za fosilna goriva, kot je bila na primer naložba Hrvaške v infrastrukturo za utekočinjeni zemeljski plin [27].

SSP je priložnost, da se nekaj naučimo iz pomanjkljivosti drugih programov EU ter izboljšamo uporabo načela, »da se ne škoduje bistveno«. V skladu z uredbo o SSP bo Evropska komisija izdala tehnične smernice, ki bodo državam članicam pomagale pri uporabi tega načela v okviru področja uporabe in ciljev tega sklada [28]. V smernicah so opisane dejavnosti, ki so upravičene do sredstev iz SSP, vključene pa so tudi priloge za posamezne sektorje s seznamom dejavnosti, ki so skladne ali neskladne z načelom, »da se ne škoduje bistveno«. Eno takšnih temeljnih načel je preprečevanje učinkov odvisnosti, povezanih z uporabo fosilnih goriv, za kar je potrebna **popolna izključitev naložb v fosilna goriva iz Socialnega sklada za podnebje**.

Zagotavljanje finančne, upravne in tehnične podpore za nadgradnje in temeljite preнове, namenjene gospodinjstvom z niskimi dohodki in gospodinjstvom v najmanj učinkovitih stavbah

Ogrevanje in hlajenje stavb je glavni vir emisij CO₂ v Evropi, saj je v ta namen porabljenih približno 38 odstotkov vse končne energije [29]. In medtem ko so dohodki v zadnjem desetletju ostali enaki, se je povprečna najemnina v EU zvišala za 19 %, cene stanovanj pa za 47 % [30]. Posledica tega je vsesplošna stanovanjska kriza, v kateri najmanj 10 % gospodinjstev ne zmore plačevati računov, povezanih s stanovanjem in energijo, zanj pa so značilni še negotovost lastništva, zapuščena stanovanja ter nezmožnost odločanja o prenovi in oskrbi z energijo. Zato sta ključni rešitvi za hkratno reševanje podnebne krize in krize življenjskih stroškov **prenova najmanj energetske učinkovitih stanovanj ter zagotavljanje cenovno dostopnih socialnih stanovanj, ki uporabljajo obnovljive vire energije**.

Naložbe v okviru SSP bi morale **podpirati izvajanje direktiv o energetske učinkovitosti in o energetske učinkovitosti stavb** [31], **ter tako zagotoviti skladnost z nacionalnimi načrti za prenovo stavb** [32] da bi pospešili prenovo, zlasti stavb z najslabšo energetske učinkovitostjo. Ključnega pomena za pomoč državljanom pri energetske preходу je pomoč ranljivim gospodinjstvom, ki so odvisna od ogrevalnih sistemov na fosilna goriva, pri preходу na daljinsko ogrevanje ali toplotne črpalke, saj se bodo na ta način zmanjšali njihovi računi za energijo ter izboljšalo njihovo življenjsko okolje.

[27] <https://www.rescoop.eu/policy/financing-tracker/repowereu-tracker/croatia-repowereu>

[28] https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/social-climate-fund/consultation-application-dnsh-principle-under-social-climate-fund_en

[29] Poziv k objavi akcijskega načrta za toplotne črpalke.

https://api.euroheat.org/uploads/20240122_Call_to_publish_the_Heat_Pump_Action_Plan_without_further_delay_FINAL_f0862b626d.pdf

[30] Eurostat.

[31] Direktivi o **energetske učinkovitosti** in o **energetske učinkovitosti stavb** sta del svežnja o čisti energiji ter določata zavezujoče cilje na področju razogljičenja stavbnega fonda do leta 2050 in skupno zmanjšanje porabe energije v EU za 11,7 % do leta 2030. Vključujeta ciljno usmerjene ukrepe ter nove standarde za energetske učinkovitost.

[32] V skladu z direktivo o energetske učinkovitosti stavb morajo države članice sprejeti nacionalne načrte preнове stavb, prej imenovane »dolgoročne strategije preнове«.

Da bi zagotovili, da ljudje živijo v primernih bivališčih, porabijo manj energije in si lahko privoščijo plačevati račune, moramo več vlagati tudi v energetske učinkovite socialne stanovanj, ki uporabljajo obnovljive vire energije. Tako je na primer v belgijskem načrtu za oživitev gospodarstva predvidena namestitev sončnih kolektorjev v 3600 stanovanjih oziroma kombinacije sončnih kolektorjev in toplotnih črpalk v 285 socialnih stanovanjih v Valoniji [33].

Ukrepi bi morali biti usmerjeni zlasti v **odpravljanje ovir pri financiranju in dostopu za ranljiva gospodinjstva ter v preprečevanje višanja stroškov stanovanj, izselitev in preselitev**. Številna gospodinjstva ne morejo plačati začetnih stroškov prenove in imajo bistveno manj koristi od davčnih ugodnosti, saj je njihova dohodnina nizka. Gospodinjstva, ki imajo največ težav pri prenovah za izboljšanje energetske učinkovitosti, so na primer gospodinjstva v večstanovanjskih stavbah, v katerih živijo tudi lastniki, ter v enodružinskih hišah na podeželju. Med dobre ciljno usmerjene ukrepe financiranja lahko sodijo namenske subvencije, ki v celoti krijejo začetne stroške in pri katerih gospodinjstva z nizkimi dohodki nimajo nikakršnih preostalih stroškov (na primer Ekoskladov ukrep Zero500), javna posojila z nizko oz. ničelno obrestno mero ter zmanjševanje tveganja pri posojilih zasebnih finančnih institucij.

Zagotavljanje podpornih storitev ciljnim skupinam in izvajalskim agencijam, na primer s točkami VEM (»vse na enem mestu«), ter omogočanje upravičencem, da sami sooblikujejo in uvajajo rešitve

Spoznavanje zapletenih možnosti financiranja, projektov prenove in ponudnikov storitev je lahko izjemno časovno zamudno in neprijetno. K ozaveščenosti in lažjemu dostopu lahko pripomorejo t. i. točke »vse na enem mestu« (točke VEM), na katerih so na voljo prilagojeno svetovanje in podpora ter usposabljanja za izboljšanje energetske pismenosti, in sicer tako za ciljne skupine kot za izvajalske agencije (npr. lokalne organe, socialne organizacije, ponudnike socialnih stanovanj, finančne institucije ...).

Tako direktiva o energetske učinkovitosti kot direktiva o energetske učinkovitosti stavb vsebujeta določbo, da morajo države članice omogočiti eno točko VEM na vsakih 80.000 prebivalcev ali vsaj eno na regijo, vendar se predpisi in možnosti financiranja v posameznih evropskih državah razlikujejo. Da bi bile točke VEM v pomoč ranljivim skupinam, morajo zagotavljati močno administrativno podporo ter sodelovati z najbolj izpostavljenimi delavci v zdravstvenem in socialnem sektorju ter v civilni družbi na lokalni ravni. Dober tovrsten primer pri nas je mreža energetske svetovalcev Ensvet, ki so na lokalni ravni na voljo državljanom z nasveti o energetske učinkovitosti in varčevanju ter priložnosti za sodelovanje v lokalnih projektih skupnostne samooskrbe. Točka se trenutno financira iz lokalnih sredstev (Sveta), cilj pa je dodatno razširiti delovanje točke s sredstvi za okrevanje in odpornost. S takšnim partnerskim pristopom pomagajo krepiti zaupanje v energetske prehod in njegove kompleksnosti ter tako zagotavljajo podporo lokalne skupnosti.

[33] https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/assets/thematic_analysis/scoreboard_thematic_analysis_efficiency.pdf

Za strukturno opolnomočenje državljanov za njihovo dejavno sodelovanje pri energetskem prehodu ni dovolj le zagotavljanje pravnih možnosti in informacij. Na tem področju SSP pomembno prispeva k možnostim **oblikovanja namenskih podpornih shem, ki krepijo vlogo najranljivejših in odpravljajo ovire za sodelovanje**. Eden takšnih primerov je lahko zmanjšanje finančnih ovir za vključitev v energetski projekt ali njegovo vzpostavitev z vnaprej financiranimi deleži ali obnovljivimi skladi. Bolj specifične ranljivosti je treba skrbno analizirati s pomočjo ustreznih deležnikov in jih je mogoče odpravljati s ciljno usmerjenimi ukrepi. Na primer, gospodinjstva samohranilk in starejših žensk, ki živijo same, so bolj izpostavljena energetski revščini. To gre pripisati številnim strukturnim, družbenim in institucionalnim oviram, ki preprečujejo ženskam, da bi v polni meri sodelovale in bile vključene v področja povezana z rabo energije, vključno z izobraževanjem in usposabljanjem s področij tehničnih smeri [34]. Eden izmed načinov za odpravljanje ovir je lahko zagotavljanje posebne izobraževalne podpore ter uvedba ukrepov za izboljšanje varnosti in uravnoteženosti spolov na področju storitev energetskega vzdrževanja. Druga možnost je izkoriščanje že obstoječih lokalnih ali regionalnih mrežnih skupin za boj proti energetski revščini, ki s pomočjo »energetskih ambasadorjev«, tj. članov lokalne skupnosti izvajajo preglede stanovanj in ponujajo prilagojene nasvete glede varčevanja z energijo in ukrepov za energetsko učinkovitost, kot so prenove. Takšen partnerski pristop je značilen za financiranje »uradov za preobrazbo skupnosti« [35] v okviru španskega instrumenta za oživitve gospodarstva: lokalne, uveljavljene organizacije dobijo sredstva za vzpostavitev lokalnih točk »vse na enem mestu« in za pomoč pri vzpostavljanju novih energetskih skupnosti.

Takšni ciljno usmerjeni in prilagojeni pristopi so neprecenljivi. Različne skupnosti imajo svoje edinstvene potrebe in izzive, zato je univerzalni pristop pogosto neučinkovit.

Zagotavljanje ustreznega vzdrževanja in razvoja javnega prevoza in kolesarske infrastrukture ter izboljšanje dostopa do uporabe kolesa

Za ublažitev prometne revščine so potrebni dobro premišljeni ukrepi, ki so prilagojeni na lokalne razmere. Na redko poseljenih območjih je ključnega pomena za zagotavljanje dostopa do osnovnih prometnih storitev **povečanje gostote in enostavnosti uporabe javnih prevoznih sredstev, prevoza na zahtevo in skupnega prevoza**. Za zmanjšanje emisij iz prometa in zagotovitev trajnostne mobilnosti za vse prebivalce so poleg tega potrebne naložbe v razogljičenje javnega in socialnega prevoza v občinah z nižjimi dohodki. Z vključujočim načrtovanjem prometa, kjer bodo na prvem mestu potrebe ranljivih skupin prebivalstva – kot so starejši, invalidi, migranti in manjšine, otroci in mladi, ženske ter gospodinjstva z nizkimi dohodki – bomo pripomogli k zmanjšanju družbenih neenakosti ter hkrati k lažjemu prehodu na okolju prijaznejše prometne sisteme. Kolesarjenje je poceni, zdrav in brezogljičen način prevoza. Z varnimi in kakovostnimi kolesarskimi omrežji lahko zmanjšamo tudi socialne razdalje med bogatimi mestnimi središči in marginaliziranimi obrobji mest, z mobilnostnimi storitvami, boljšim dostopom do osnovnih javnih storitev (npr. polnjenje predplačniških števcov) in e-opismenjevanjem marginaliziranih skupnosti pa lahko še dodatno zmanjšamo potrebo po prevozu.

[34] https://oa.upm.es/66337/1/FEMENMAD_vONLINE_compressed.pdf

[35] <https://www.idae.es/ayudas-y-financiacion/comunidades-energeticas/ayudas-oficinas-de-transformacion-comunitaria-para-la>

Eden od ukrepov za izboljšanje informacij o (trajnostnih) možnostih prevoza so lahko tudi svetovalne storitve za mobilnost na lokalni ravni.

Barcelonski »El Meu Bus« je avtobusni prevoz na zahtevo, s katerim so močno povečali dostopnost za uporabnike na manj poseljenih območjih na obrobju mesta [36]. V Londonu pa deluje izobraževalni program »Transport for All«, v okviru katerega svetujejo in nudijo podporo posameznikom, ki se soočajo z ovirami pri dostopu do javnega prevoza [37]. V Sloveniji se je septembra 2024 začel izvajati projekt - Prevoz na klic, ki rešuje problematiko oseb z ovirami.

Podpiranje razvoja skupnosti na področju energije iz obnovljivih virov skupaj s podpornimi shemami za omogočanje dostopa revnim in ranljivim gospodinjstvom do tovrstnih pobud

Socialni sklad za podnebje bi bilo treba izkoristiti tudi za omogočanje solastništva in demokratičnega odločanja pri energetskega prehodu. Glavna naloga bi morala biti izboljšanje dostopa do energije iz obnovljivih virov, s poudarkom zlasti na proizvodnji in shranjevanju energije iz obnovljivih virov. Eden izmed načinov za izhod iz začaranega kroga odvisnosti od začasnih programov pomoči in ogroženosti zaradi nihanja cen na energetskega trgu je aktivno vključevanje ranljivih gospodinjstev v energetske skupnosti in zmanjševanje tveganj njihovega sodelovanja v njih. Energetske skupnosti državljanov ter skupnosti na področju energije iz obnovljivih virov niso zgolj upravičeni do sredstev iz sklada [38], ampak so ključnega pomena za doseganje njegovih ciljev [39]. Poleg tega, da lajšajo dostop do storitev na področju obnovljivih virov energije, pripomorejo tudi k ozaveščanju, krepitvi zmogljivosti in socialni vključenosti. Povečujejo lahko zaupanje v podnebno politiko, zlasti če aktivno sodelujejo v posvetovanjih. Države članice bi morale v skladu z direktivama o obnovljivih virih energije RED II in RED III v svoje nacionalne socialne načrte za podnebje (NSNP) vključiti reforme, s katerimi bi (dodatno) poenostavile in spodbujale skupnostno samooskrbo in energetske skupnosti. Takšen primer je španski načrt za oživitev gospodarstva, ki predvideva znatno finančno podporo za energetske skupnosti, hkrati pa spodbuja njihovo sodelovanje v novih sektorjih, kot so odzivanje na povpraševanje, e-mobilnost in prenova stanovanj [40].

Poudariti je treba, da v večini držav ni dovolj jasne razlike med energetskega skupnostmi kot organizacijskim konceptom ter koncepti, ki temeljijo na dejavnostih, kot je delitev energije, ter z njimi povezanimi koristmi. Priporočamo **jasnejšo opredelitev pravnega koncepta energetskega skupnosti ter meril za dodeljevanje sredstev**, da bi se izognili korporativnemu prevzemu omejenih virov s strani velikih komercialnih ponudnikov energetskega storitev in zagotovili, da sredstva dosežejo ciljno populacijo.

[36] <https://www.barcelona.cat/mobilitat/es/medios-de-transporte/bus/bus-demanda>

[37] <https://www.transportforall.org.uk/your-rights/#:~:text=TfL%20offers%20a%20free%20Travel,use%20public%20transport%20in%20London>

[38] Uredba o vzpostavitvi Socialnega sklada za podnebje (EU) 2023/955, člen 8(c).

[39] EUR-Lex. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2023.130.01.0001.01.ENG

[40] <https://www.rescoop.eu/policy/financing-tracker/recovery-resilience-funds/spain-recovery-resilience-funds-2-2>

Pridobivanje dodatnih finančnih sredstev poleg 25-odstotnega prispevka

Socialni sklad za podnebje je bil ustanovljen za izravnavo potencialnega povečanja energetske in prevozne revščine zaradi sistema ETS 2, in ne za reševanje energetske revščine po vsej EU, za kar so nujno potrebna dodatna sredstva. Danes več kot 41 milijonov ljudi v Evropi ne more zadostno ogrevati svojih domov [41], pri čemer je dejansko število zaradi zapletenosti zbiranja točnih podatkov verjetno še precej višje. V SSP ni na voljo dovolj sredstev za boj proti temeljnim vzrokom prevozne in energetske revščine, vendar pa je bil dosežen napredek pri dodeljevanju sredstev v smislu ustreznega upoštevanja socialnih vplivov podnebne politike.

Namenitev prihodkov iz sistema ETS2 (in deloma iz sistema ETS1) za socialno vključujočo razogljichenje stavb in cestnega prometa

Ker je znesek sredstev v okviru SSP omejen na 86,7 milijarde evrov za celotno EU (vključno s 25-odstotnim sofinanciranjem držav članic), je jasno, da bo treba zbrati dodatna sredstva. Za začetek bi bilo treba prihodke iz sistema ETS 2, ki se vrnejo neposredno v proračune držav članic, uporabiti za boj proti neenakosti na področju energije in prometa ter za krepitev javne podpore. To je mogoče doseči s kombinacijo neposrednih transferjev in ciljno usmerjenih naložb [42]. Za obdobje 2026–2032 bi to ob predpostavki povprečne cene 45 evrov na tona pomenilo 258,6 milijarde evrov skupnih prihodkov. Zato bo le 34 % prihodkov iz sistema ETS 2 namenjenih za SSP, medtem ko bo preostalih 66 % neposredno namenjenih državam članicam. Države članice lahko delež sofinanciranja svojih socialnih načrtov za podnebje povečajo nad obvezno minimalno stopnjo 25 %. V ta namen lahko uporabijo preostale prihodke iz sistemov ETS 2 in ETS 1, ki bodo v obdobju 2031–2050 po ocenah znašali 1.500 milijard evrov [43]. Odlična primera porabe prihodkov iz sistema ETS 1 za namen razogljichenja stavb sta češki podporni program New Green Savings ter francoski program Ma Prime Renov [44].

V skladu s trenutno veljavno zakonodajo morajo biti vsi prihodki iz sistema ETS porabljeni za »podnebne ukrepe«, pri čemer pa imajo države članice popolno proste roke pri tem, kako jih porabijo, zaradi pomanjkanja transparentnosti pa se sredstva lahko dodelijo zgolj za že obstoječo okoljsko porabo ali pa se uporabijo za izravnavo stroškov za industrijo. Ker bodo prihodki iz sistemov ETS 1 in 2 po pričakovanjih najvišji leta 2035 [45], imamo časovno omejeno priložnost, da maksimiramo koristi sredstev za zmanjšanje odvisnosti od fosilnih goriv in dolgoročno zaščito blaginje.

[41] [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI\(2022\)733583_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI(2022)733583_EN.pdf)

[42] https://ieep.eu/wp-content/uploads/2022/12/Can-polluter-pays-policies-in-buildings-and-transport-be-progressive_IEEP-2022.pdf

[43] Dokument »Securing our future Europe's 2040 climate target and path to climate neutrality by 2050 building a sustainable, just and prosperous society«

[44] <https://www.service-public.fr/particuliers/actualites/A17134?lang=en>

[45] Dokument »Securing our future Europe's 2040 climate target and path to climate neutrality by 2050 building a sustainable, just and prosperous society«

Kar zadeva pravičnost, je v skladu s sedanjimi pravili sistema ETS 1 subvencioniranega več kot 95 % industrijskega onesnaževanja. Več industrijskih panog bo v obdobju 2024–2030 prejelo 226,7 milijarde evrov brezplačnih pravic, pri čemer bo večina namenjena sektorjem težke industrije. Ker naj bi zdaj, v okviru sistema ETS 2, za svoje emisije plačevali ljudje, je treba prenehati s subvencioniranjem velike večine industrijskega onesnaževanja ter preusmeriti sredstva v financiranje pravičnega podnebnega prehoda.

Drugič, škodljive subvencije za fosilna goriva je treba preusmeriti v povečanje cenovne dostopnosti čiste energije iz obnovljivih virov v naših gospodinjstvih in v prometu. Subvencije za fosilna goriva močno spodkopavajo cenovni signal sistema ETS2. Ker so fosilna goriva relativno cenejša, subvencije za fosilna goriva omogočajo večjo porabo fosilnih goriv pri tistih z višjimi dohodki, hkrati pa na ta način zapravljamo sredstva, ki bi jih lahko uporabili za reševanje energetske revščine. Zaradi subvencij za fosilna goriva, za katere se porabljajo javna sredstva, so naložbe v obnovljive vire energije v slabšem položaju. EU in države članice so že leta 2009 izrazile nameru, da bodo »odpravile neučinkovite subvencije za fosilna goriva«. Vendar pa je raziskava organizacije CAN pokazala, da so se subvencije za fosilna goriva po ruski vojni v Ukrajini več kot podvojile in naj bi leta 2022 znašale kar 78 milijard evrov. Čeprav je dohodkovna podpora potrebna za zaščito najranljivejših pred visokimi stroški energije, mora biti ta podpora ciljno usmerjena in jo morajo spremljati transformativne naložbe za odpravo temeljnega vzroka za energetske revščine; odvisnosti od fosilnih goriv in zanašanja na prizanesljivost velikanov fosilnih goriv, ki so dokazali, da jih ni strah kovati izrednih dobičkov v času gospodarske krize.

Vzpostavitev prenovljenega sklada za pravično preobrazbo za zagotavljanje sredstev za socialno vključujočo porabo za podnebne ukrepe

Tretjič, glede na ogromne potrebe po zelenih in socialnih naložbah v Evropi, ki so po nedavni študiji ocenjene na 1.520 milijard evrov letno [46], so potrebne strukturne spremembe. Sredstva iz instrumenta Next Generation EU se bodo po načrtih končala leta 2026, pri čemer naj bi bilo za podnebje in naravo na voljo 300 milijard evrov manj. Nujno so potrebni dodatni ukrepi, kot je **vzpostavitev dolgoročnega sklada EU za pravično tranzicijo po letu 2026**, ki bo spodbujal zeleno in socialno pravično preobrazbo našega gospodarstva, saj z današnjim zaostajanjem pri porabi sredstev za podnebne ukrepe povečujemo stroške podnebnega neukrepanja v prihodnosti. Ustanovitev sklada za pravično preobrazbo morda spremljati tudi resna zaveza k odpravi subvencij za fosilna goriva ter uvedbi novih progresivnih davkov, vključno z davkom na izjemno bogastvo, davkom na presežne dobičke iz fosilnih goriv ter davkom na finančne transakcije za podporo EU in državam članicam. EU se mora zavezati tudi k sprejetju reform okoljskih davkov in uvedbi načela »onesnaževalec plača« ter hkrati zagotoviti, da to ne bo nesorazmerno negativno vplivalo na skupine z nizkimi dohodki.

[46] <https://institut-rousseau.fr/road-2-net-zero-en/>

Usklajena uporaba obstoječih shem financiranja EU za zagotovitev komplementarnosti porabe sredstev iz SSP

Z usklajeno uporabo obstoječih shem financiranja v EU [46] je na voljo več možnosti za financiranje strukturnih ukrepov za odpravljanje energetske revščine. Mehanizem za okrevanje in odpornost, načrt REPowerEU, Sklad za regionalni razvoj, Kohezijski sklad, sedanji Sklad za pravičen prehod in Sklad za modernizacijo prav tako zagotavljajo naložbe, ki jih je treba usmeriti v prenove, energetske učinkovitost in uporabo obnovljivih virov energije. Nekateri dobri primeri uporabe sredstev za okrevanje in odpornost so naložbe v proizvodnjo energije iz obnovljivih virov za 30.000 energetske revnih gospodinjstev v Grčiji v okviru energetskih skupnosti ter romunski programi dodeljevanja bonov za gospodinjstva za naložbe v energetske učinkovite prenove in vzpostavitev točk VEM (»vse na enem mestu«) [47].

Dodatne informacije

- [Uredba \(EU\) 2023/955 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 10. maja 2023 o vzpostavitvi Socialnega sklada za podnebje in spremembi Uredbe \(EU\) 2021/1060](#)
- [Svetovalno vozlišče za energetske revščine \(ANG\)](#)
- [Pogosta vprašanja o Socialnem skladu za podnebje \(ANG\)](#)
- [Poročilo REScoop.eu \(ANG\)](#)
- [Orodja za energetske solidarnost \(ANG\)](#)
- [POROČILO O POLITIKAH: PRAKTIČNA UPORABA SISTEMA ETS 2 TER SOCIALNEGA SKLADA ZA PODNEBJE \(ANG\)](#)
- [Socialni sklad za podnebje: izkoriščanje potenciala za pravičen prehod](#)
- [Priročnik o energetski pravičnosti \(ANG\)](#)
- [Iskanje alternativnih načinov financiranja SSP \(ANG\)](#)
- [Možnosti za energetski prehod za najmanj energetske učinkovite stavbe na Madžarskem \(ANG\)](#)
- [Cenovno dostopno in čisto ogrevanje za vse \(ANG\)](#)
- [Študije primerov: Prenova neprimerne stanovanjskega fonda \(ANG\)](#)
- [Energetska revščina in neprimerna stanovanja na Poljskem \(ANG\)](#)
- [5 ekonomskih razlogov za prednostno obravnavo oseb z nizkimi dohodki v valu prenove \(ANG\)](#)
- [Izkoriščanje sistema ETS 2 in Socialnega sklada za podnebje \(ANG\)](#)

[47] <https://www.rescoop.eu/financing-tracker>

[48] https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/assets/thematic_analysis/scoreboard_thematic_analysis_efficiency.pdf

Pripravili

RESCOOP.EU

CEE Bankwatch Network

S podpora

ACR+
CAN Europe
CEEweb for Biodiversity
Clean Air Action Group
Climate Alliance
Climate Coalition
COFACE Families Europe
Coopérnico
ECODES
Ecooo Energía Ciudadana
eco-union
Éghajlatvédelmi Szövetség / Climate Alliance Hungary
Electra Energy
Energiaklub Climate Policy Institute
Environmental Justice Network Ireland
EOS energy
EWS Elektrizitaetswerke Schoenau eG
Focus Association for Sustainable Development
Friends of the Earth Spain
Green Liberty
Habitat for Humanity International
MIRA Network
Next Energy Consumer
NSC-Friends of the Earth Hungary
Plataforma por un Nuevo Modelo Energético
Reflex Környezetvédő Egyesület
Réseau Cler
Sustainable Agency SYNERGY
The Climate Reality Project Europe
WISE Nederland
World's Youth for Climate Justice
ZERO - Associação Sistema Terrestre Sustentável